

Keeleteo rahvaavvohinna võitnu Saarõ Hipp ja Raju Eliisabet

Kae lk 2

Tähelepanõkit talvõst ja kevjäjä tulõkist

Kae lk 3

Kõik tõtõ vahtsõ diisli hinna kotsilõ

Kae lk 4

9 7714061922005

80 aastat Hindriku talo lahengust

RAHMANI JAN

1. mahlakuu pääväl saa 80 aastakka lahengust Sulbi lähkül Haamastõ külän Hindriku (Määritsa) talon, kon mõtsavele katõsa tunni ründäjile vasta panniva ja hinnäst elosalõ kätte es anna. Tuul pääväl plaanitas mõtsavelli talokotussõ man väiku kombõtäütmisega mälehtä.

«Võromaa Kaitsõliit tulõ malõvkunna esindüsega, tetäs mälehtüstseremoonia ja lastas avvupaukõ, paiga pääle tulõva nuurkotka ja kodotütre,» kõnõlõs päävä Kaitsõliidu-puulnõ kõrraldaja Saamo Toomas.

Talo täämbäne umanik om usaldanu talosüäme ja mälehtüskivi kõrranhoitmisõ Sulbi maa-rahva seldsi kätte. «Om plaanin sääne lihtsä mälestämisüritüs, kohe tulõva hukkasaanu mõtsavelli perre ja sõamuusõumist Undi Arnold lühküüt ettekannõt tegemä. Timä om seo lahengu-paiga kõigi külgiga väega kursin, kõiki naid välläkaibmisi tan juhtnu,» seletäs mano Rosenbergi Aivar, kiä vidä päävä kõrraldust seldsi puult.

«Neo olli inemise, kiä anni uma elo tuu iist, et meil täämbä om võimalik uman riigin ellä ja om, midä hoita,» löüd Rosenbergi Aivar.

RAHMANI JANI PILT

Mälehtuspäävä kõrraldaja Rosenbergi Aivar ja Saamo Toomas Hindriku taloasõmö man, kohe om üles säet teedüstahvli ja pant mälehtüskivi lahengun hukka saanuilõ.

- 13. urbõkuul 1946 valluti esi gruppõ mõtsavele ütenkuun Osula külä, kon oll' vallakeskus. Nii es massa ütel pääväl Osulan Nõvvokogodõ võim. Võimu ülevõtmisõ käügin sai hukka 13 okupatsioonivõimu esindäjät ja näidega kuuntüü tegijät.
- Sääne innekuulmada vastanakkaminõ kostu Moskvani vällä ja õkva naati kinni võtma ja üle kullõma noid, kinkal kahtlustõdi kõüdüssit mõtsavelliga. Üte inemise käest sutõti agendi abiga vällä uuri teedüs, et osa vallakeskusõ ründäjist võiva hinnäst kääki Haamastõ külän Hindriku talon.
- 1. mahlakuu üüse inne päävännõsõmist piireti talo sisse. Ründämisen lei üten ligi 120 NKVD juhitud eriüksuslast ja 15 paiklikku häätüspataljonlast. Päält muio relvi tarvitõdi kuulipildjijt kah.
- Mõtsavelli taheti elosast pääst kätte saia, tuuperäst toimu tulõvahetus kokko katõsa tunni. Lõpus läts maja palama ja nuu, kiä majja olli jäänü, palliva sisse. Lahengun saiva hukka kõik säidse hinnäst majan käknü mõtsavelle, pääle noidõ viil majan elänü talopernaanõ üten uma imäga.

Läte: Hindriku talo lahengu teedüstahvli

Tsiberist tagasitulõgi kohvri. Võromaa muusõummi joudsõ ildaaigu aoluuga kohvri. 1955. aastagal Tsiberihe Mordva laagrihe karistust kandma saadõtul mõtsavellel, Tännässilmä mehel Vigla Jaanil lubati 1976. aastagal Eestihte tagasi tulla ja tä saatsõ uma kraami inne tulõkit kohvrin pandõrolliga kodomaalõ. Timä perijä tõiva no pikä tii maaha rännänü ja aoluust kõnõlõja kohvri üten ümbrüskotiga, mille pääl aadrõs, muusõumi kokko.

KABUNA KAILE jutt ja pilt

RAHMANI ELO PILT

Contra ja Merilai Arne lavva takan tähtsit kirändüs-küsumüisi arotaman.

Urvastõn peeti Contra sünnüpäävä kirändüsõdagut

RAHMANI JAN

Pühapäävä, 22. urbõkuul oll' Urvastõ seldsimajan Contra sünnüpäävä kirändüsõdak. Pääesinejä oll' seokõrd kirändüsprofesri ja kiränik Merilai Arne, kink suvõkodo om Urvastõ lähkül ja kink loomingut seo kandi rahvas kõvastõ mõotanu om.

Õdagu edimädsen poolõn aigi Contra juttu Merilaiga, päämidselt timä romaanist «Puuinimesed», miä sai aasta iist kultuurkapitali kirändüse tsihtkapitali proosakirändüse aasta-preemiä. Romaan poim ütte tiidüst, kunsti, eloluku ja vällä-mõtõldut. Merilai Arne lugi raamatust ette jupikõisi ja kõnõl, kuis naabri ja muu Urvastõ kandi inemise timä loomingut mõotanu omma. Päält tuu lugi Merilai ette ummi luulõtuisi ja Urvastõ pastori Gutsloffi üles-

kirotõdu Vihtla Jürgeni piksepalvõ.

Õdagu tõsõn poolõn teti lustlikku Contra-lotõriid, kon piledi ostja sai võita Contraga kõüdetüid asjo ja raamatit, a võisõ minnä niimuudu kah, et võidu asõmölpidi piledi ostja piledi iist tõnõ kõrd kah masma.

Õdak lõppi Tartu NAKiga kõüdetüisi kiränige ülesastmisesõga. Nii lugi ummi luulõtuisi Contra esi, a üles asti viil Wimbberg, Kauksi Ülle, Märka Veiko, Mägedi Kristel ja tõsõs.

Säänsit kirändüsõdakit om Contra umal sünnüpääväl iks kõrraldanu ja külärahvas tulõ noid hää meelega kaemakullõma. Ku varrampa olli õdagu egä aasta 22. urbõkuul, sis perämädsel aol omma nuu olnu kolmõ aasta takast. Kas kirändüsõdak tulõ ka kolmõ aasta peräst, ku Contra saa 55aastadsõs, ei olõ viil kimmäs.

Kevjäjadses käänüpääväs sai kirja tuhat suidsusanna

VANA-VÖROMAA SUIDSUSANNU KUUNTÜÜKOGO

Suidsusannu üle-eestilidsel kokkolugõmisõl om edimädses aastaga joosul kirja saanu tuhat sanna.

Kõgõ rohkõmb om sannu Vanal Võromaal, a ka muial Lõunõ-Eestin. Veebikaardi pääl omma nätä neo 550 suidsusanna, mil le umanigu omma lubanu sanna asukotust kaardi pääl vällä näüädä.

Tuhandõst kirja saanust sannast om 750 puhul kirotõt pikembält perre sannakombidõ kotsilõ kah. Näütes om jakkuvalt kombõs suidsusannan vihtlõminõ: kats kolmandikku sannaliidsist vihtlõs alasi, kolmas jago mõnikõrd ja õnnõ 2% vihtlõ-i sukugi. Pallo lukõ om kirja pant sannu aoluu kotsilõ ja teedä om suidsusanna tulõvik: 640 vastanu sõnno perrä käävä suidsusannan näide latsõ kah. Nii või usku, et sannal om uma kotus noorõmbide põlvkundõ elon ja suidsusann üten

VEEROJA EDA PILT

Pilt kuhikeressega suidsusannast Võromaal.

ummi kombidõga püsüs edesi.

Loendusuurmisõst joba korjunu ja viil mano tulõva tiidmise tollõ kotsilõ, ku tähtsä om suidsusann mi elokõrraldusõn, saami edesi anda ummilõ latsilõ ja latsõlatsilõ. Õnnõ ütetaolidsõmbas muutuvan ilman om suidsusanna vägi alalõ jäänü ja püsüs mi põlitsõn kultuurin edesi.

Tüürühm tennäs kõiki, kiä omma joba ummi sannajuttõ jaganu. Tuhat sanna omma teedä, a arvada om viil mõni tuhat

suidsusanna, mink kotsilõ olõ-i märki saadu. Ütelugõminõ jakkus, sanna saa esi võrgun olõva vastamislehe kaudu kirja panda, a või ka kirjapandja kohapääle sanna kaema ni sannajutõ üles tähendämä kutsu.

Vana-Võromaa suidsusannakombõ omma UNESCO vaimlidsõ kultuuriperändüse esindüsnumistün aastagast 2014. Sannaumanigõ hää abiga tahetas selgembäs saia sannu hulk ja uuri sannakombit. Ettevõtmitist tugõ Eesti Rahvakultuuri Keskus.

Õkvatii Maa- ja Ruumiammõdi sannukaardi mano.

Õkvatii sannu lugõmisõ mano savvusann.ee lehe pääl.

Pildikene tii päält

Om neläpäiv, 19. urbõkuu. Kallendritälvõ perämädsä päävä kesk-päiv nakkas kätte jõudma. Hummogudsõ udsudsõ ilma asõmõlõ om päiv hinnäst taivalakkõ vidänu ja sirotas ummi kirgi maa poolõ, nii et nä mullõ, autoga liina poolõ sõitjalõ, õkva näkko paistusõ. Nihuta päävasirmi silmi ette, et kuigi iks tiid nätä.

Liina puult sõit vasta hulga traktorit. Mõnõl näist omma iin sildi, miä tulõtasõ söögijulgõolõkit miilde. Lehvütä näile rooli takast, umbõs poolõ lehvütäse vasta kah. «Vast saa näil miil parõmbas, ku nägevä, et kiäki näile lehvütäs,» mõtlõ. A edesi märgota, määndse hinnaga põllumehe seo kevväi traktorikütet ostma piät ja määndse lumõpalliefekti tuu söögi- ja egäsugumadsõ muu julgõolõgi kotussõ päält ütten tuu.

Jõvva liina. Pendsujaama posti otsan ei olõki diisli hind viil kats eurot, nigu mitu päivä om ähvärdet. Säidse senti om viil puudus! A kõgõst ilma olõkist om selgele tunda, et kül tuu kats eurot liitri kotsilõ kah är tulõ.

Panõ raadio mängmä. Raadiost tulõ laul «Täna jälle me joome bensiini». Massinat parkõn lehvütä tuusama laulu taktin talvõlõ perrä. Aasta om 2026.

RAHMANI JAN
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpääv.

Toimõndusõ aadress: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: AS Õhtuleht Kirjastus, tellimine.ee, tel 617 7717

Tii hoit inemist hinele mõrsjas

Elämine om tiil olõminõ edimädsest hengähüesest viimätse-ni. Tii hoit inemist hinele mõrsjas, om Enno Ernst «Rändäjä õdagulaulun» luulõtanu.

Latsõn kätü tiid piten imä-esä käe kõrval, nimä andva tsihi ja võtva ütten, oppasõ astma, jalgpõõräga sõitma ni ümbrekunda tähele pandma.

Sõs tulõ pikk kooliti, kannat jo esi kaala: opit ja otsit, essüt ja levvät, olõt tävvega hindä-tiidjä tiiline. Koolitiid kävven tunnus tii tihtsäle hall, ikäv ja väsütäjä, oodat kipõstõ lõppu. Arvat, et edesiastminõ vahtsõ tii pääl lätt laabsambalõ.

A elon või hoobis nii minnä, et miil käü üte tii pääl ja peris elon tulõ hoobis tõõsõ pääl astu. Kippa saat arvo, et elo olõki-i joht kipõtii, kon kabrioletiga, 140 ravvan, küttä. Inämbäste om elotii tolmunõ, käänuiline ja haudliganõ nigu Lõuna-Eesti ruusatii, kon mõista ei ette nätä, miä kurvõ takan uutman. Egä issändä päiv hiitüt ja panõt immes.

Tiikäüjän tulõ kipõstõ hinnäst elo perrä säädi ja kõik aig otsusta, kas ja kuimuudu edesi minnä: vahtsõ tii pääle käändä vai hoobis veidü hõngu haarda. Viimädsä jaos ei anna põraaignõ elo pikält aigu, tõõsõ pandva sust müüdä ja esiki üle.

Muidoki om suur vidämine, ku levvät inemise, kinka kuun teie laul su meele helüsemä pand. Annas jummal mõistust tuust arvo saia ja õnnõ hoita. Ütenkuun, esiki ku vakka olla vai tõdõnkõrd himoga vaiõlda, tunnus mullõ, om tii pääl olõk jõudsamb. Ku nuur olõt, sis läbi kätüt elotiid hinele valla

METSLA ANNICA PILT

KÜRSA ERE, tiikäüjä

seletämä viil ei tükü, vai ku, sõs lühkü tiidmise päält. Igä and tiile pikkust ja läbielämiisi perrä tulõ ette, et tunnistat mõntvuuri mõnõ käügi ja läbi kätütü tiijupi hoobis tõõsõs.

Olõ kafalats ollu ja või kos mullõ es miildü suvõl paar kõrda kuun, vits peon, kařa perän Mustajõõ viirde astu. Varra, kastõ viil maan ja mõntvuuri vihma ni piksega, viimäst pelksi ma hirmsalõ, pidi ma tuu tii sunniviisil läbi käümä.

Säidse aastakka sõitsõ kats kõrda nädälin päält kuuli bussiga küläst liina muusiga-kuuli. Tuu tii olõ mu jaos käänuiline: talvõl nilbõ, keväjide tolmaš nii, et hambidõ all krõgisi liiv. Tulõ ette, et liina sai sõidõtus, a tunni es jõvva. Takastperrä kaiõn om noist ütäl aol väsütävist, vastamiilt käümisist ja rännängüist olnu elos nii pallo oppi ja kõrva taadõ panda. Muusikut minost es saa, a oopõrin käü hää mee-

lega. Mustajõõ viirde vii tii ja makõhalu minno küland tihtsäle prõllaki, lihtsäle veidükeses aos jõõ juuskmist kaema, luudust tunnistama ja elo üle märgotama.

Tiikäüjän olõ opnu viil üte aša: kimmäle tulõ astun jalgu ette kaia. Kumastuda vai sita sisse astu võit umbõ lihtsäle, a väega tarvilinõ om jaoperrä pilk üles taivaveere pääle visata, suurõmbat pilti nätä ja kaia, innekökkõ sõs, ku tunnus, et tii om iin nigu müür, olõki ei kohegi astu.

Mu tiiseldsiline, miis, küsüs mu käest tii pääl ollõn tihtsäle: «Miä sullõ om päätähtsä, peräle jõudminõ vai tiil pääl olõminõ?» Ma küsü sõs timä käest tuudsamma vasta. Ja sõs mi olõmi lihtsäle vaiki vai vaidlõmi.

Järgmäne kõrd, ku timä jälki tuusama küsumüse mullõ and, üttele tälle, et mullõ miildüs tiile mõrsjas olla.

Mõtõlus

Võrumaa om alal viil!

«Seldsimiis! Mi sõidami hummõn hummugu Võrumaalõ. Kas tahadõ ütten tulla?»

Olõs mul täämbäne tiidmine ollu, ma olõs toona profesrilõ ülnü: «Ma olõ-i seldsimiis, ma olõ muidu kehväste rõivin.» A kuuskümmend viis aastat tagasi ma tennässi akadeemikut kutsmisõ iist ja lupasi järgmädsel pääväl varra Tähtveren olla.

Reisuseldsilidses Aristõ Pauli uhkõ Volgaga arvati minnu tuuperäst, et sõit lätõ edimält Mehkamaalõ, konh eläsivä profesri tutva, edesi olõ plaanin sõita Vahtsõ-Roosa ja Hopa kaudu Aluksnõdõ. Minnu arvati tiinäütäjäs.

Veidü viivitüst tullf kana peräst, kiä hoitõv akadeemiku arvaton pääd kurakäe poolõ vilu! Minkperäst? Kas kana om üttest silmäst pümme? Profesri olõ kana saatustõ sisse elänü ja tahtsõ kannä Lätimaalõ ütten võtta. Et sääle nätä, kuis tä tõisi kannu siän pääd hoit.

Es lasta akadeemikul tuukõrd umma mõtõl teos tetä.

Tartu-Võru tii pääl olõ Aristõ mullõ kirändusluuliidsi paiku näüdänü. Sääle võtsõ timä ette võru keele. «Kuis ti kandin üldäs: iij viirde? Häali mul-lõ!» Akadeemiku doktoritüü kandsõ päälüskirjā «Hiuu murde häälikud», ime sis es olõ, et timä riigi tõsõ veere kiilt tahtsõ kullõlda.

Viil tulõ tuu reisu päält miilde Aristõ Pauli tahtminõ kuulda võru vanasõnnu. Nuu olõvat mõttõtarkust täüs.

«Sutt lähät pakku, kahr om katõ pojaga iin,» halgahtu üts noist miilde. Tõnõ olõ mõistatus: «Sant sais sanna takan, sada pulka persen.» (Puust pidimidega äglikene).

Muidu kõkuf profesri õks hindä muudu naaru, a koskil Karilatsi kottal, vai olõ tuu Til-leoru mäest alla sõitõn, jäi tä tõistsõs ja ohaš süväste: «Oh, Võrumaa, oh, Võrumaa!»

Olõs viilgi prohvesri kõkutavat naaru kullõlnu, olõs mõnõ mõttõ timä loengust üles kirutanu, a kos no inäp! Lännü omma nuu ao, lännü om prohvesri kah uma naaruga. Üts om ummõtõgi tollõn kurbtusõn (põra üldäs nostalgian) jäänü:

Rõõmustagu sinu miil,
Võrumaa om alal viil!

SILLA ANTS

Kae, miä ütël!

«Täämbädsel pääväl om tõnõkõrd targõmb mõni asi tegemädä jättä, tulõ odavamb, ku umalõ tüüle pääle massa.»

Saekaadrimis KAHA KAIDO kõnõldõn tuust, et talvitsidõ korgidõ elektri-hindluga olõ-i mõtõ saekaadrit tüüle pandagi. («Poodi man» saatõn)

Keeleteo rahvaavvohinna võitnu karmanihelü tegijä

Aasta keeleteo konkursi rahvaavvohinna saiva seokõrd võro-keelidse karmanihelü «Poodi man» tegijä Saarõ Hipp ja Raju Eliisabet. Nä alosti ummi netisaatidõ tegemist 2024. aastagal, täämbädses om üles võet 25 saadõt, midä saa kullõlda Spotifyn ja Helüaidan. No kõnõlõsõ nä Umalõ Lehele tsipakõsõ karmanihelü tegemisest.

Midä *podcast*’i tegemine teile and?

ELIISABET: Inemiisi tundmist, harinõmist esi inemiisiga. Selle et küsumüisi om vaia küssü egäüte olõmisõ perrä.

HIPP: Mullõ and arvusamisõ tollõst, midä võro kiil ja tollõga kõüdedü tegemise esi inemiisi elon tähendäse. Väega mitmõsugumadsõ omma näide tagapõha ja seletüse, kuis nä omma võro keele mano jõudnu. Mullõ miildüs aoluku teedä saia, kõigi inemiisi kujonõmisõ ja kasumisõ luku.

E: Illos mälpupilt tulõ kokko kõgõst Vanast Võromaast.

Kuis teil vahtsidõ jakõ ettevalmistaminõ käü?

E: Väega lühküle ja loomin-gulidsõlt ja tasakaalu otsõn.

H: Hariligult perämädsel minotil, ku mi kaemi, et piäs vahtsõnõ osa vällä tulõma...

E: ...sis ma kirota Hipõlõ, et kulõ, kes meil viil listin om, mis saa.

H: Meil om pikk nimekiri noist, kedä võinu kutsu, a ha-

Saarõ Hipp ja Raju Eliisabet avvohinnadiplomiga Tarton Hurda Jakobi kujo man.

rilikult lätt niimuudu, et om viimäne minot käen ja sis ma küsü Beti käest, mis päiv tälle passis, ja Võro Huubi käest, mis päiv näile passis, ja sis nakkami inemiisi käest küsimä. Harilikult om logistika kõgõ tähtsämb ja veidükese inne paiga pääle jõudmist arotami, midä küssü.

E: Vai tii pääl.

Kas teile tulõva külälise häämeelega?

E: Jaa! Mõnikõrd om kül sääne hädä, et aig ei klapi. Om paar säänest inemist, kiä omma alasi olnu nimekirän, a nä ei saa tulla, selle et näil om kontsõrt vai määnegi koolitus

samal aol. Ja alasi tuul pääväl, ku mi tahami saadõt üles võtta. A inemiisil om huvi suur ja ei-d ei olõ mi saanu. Ütel kõrral vast.

H: Ei, mi olõmi iks mitmõl kõrral saanu ei. Harilikult om põhjus lavanärva, a olõmi pandnu tähele, et inemiisil om pelgüs kõnõlda võro keelen ja tuud avalikult vällä laskõ. Inämbüisi olõmi saanu är trüüsti, et ei olõ midägi hullu, egäüte kiil om, nigu taa om, ja tuu omgi äge. A mõnikõrd ei olõ tuu õnnõstunu.

Ku pikk teil tuu nimekiri om? Vai omma kõik joba är kõnõlnu?

H: Ei olõ, meil om iks 20–30 inemist...

E: Kirgäjit inemiisi om Vana Võromaal nii pallo, et ku nimekiri nakkas täüs saama, sis kedägi tulõ iks viil mano.

H: Ku 80 000 inemist ütlesse, et nä mõistva võro kiilt, sis meil nimekiri otsa ei saa.

Olõtõ ti härgütänü kedägi viil midägi säänest tegemä?

H: Kodavere kandin naati mi perrä tegemä *podcast*’i ja mu meeles Mulgimaal kah kiäki ütël, et taht uman keelen tetä.

Määndse omma ti kullõjanumbrõ?

H: Helüaidast ei saa saa-

A rõõmsit juhtumiisi om iks inämb?

H: Jah, nafaliidsi lukõ om olnu hulga ja häid kingitüisi, olõmi andnu ja esi saanu. Näütüses Trolla Tiia tõi meile väega pallo tomatiid. Olõmi kuulnu säänsid juttõ, millest es olõ inne aimu, näütüses kuis inemise omma noorõst pääst olnu mäsäjä.

E: Jah, nigu Kauksi Ülle vai Trolla Tiia. Hää olõ näide latsõpõlvõst rohkõmb teedä saia ja saia aimu, kost näide lugu pääle nakkas. Tuu and kõgõlõ sügävambä tähendüse.

Küsse RAHMANI JAN

Kullõ pikembät ülesvõtõt seost intervjusst Uma Lehe kodolehe päält!

Kevväi tull' tinavaasta nigu maru äkki?

NÕLVAKU KAIE

Sünnüs viimätsel aol ega-sugust ja kõnõldas nii hõelaist asust, et enämb ei jovva ja ei tahaki alasi kullõlda. A üts asi om põra üle tükü ao etemb. Aastaigõ vaheldumine om meile kostki korgõmbalt tagasi ant! Olli ilusa talvõkuu ja õigõ aigsõst tull' tassa-haaval kevväi.

Underi Marie om ülnü, et timä kevväi nakas jo pääle joulu, a meil om ollu aastõid nii, et ei saa joulus viil talvõ nätäki.

Joulu tulligi tinavaasta külh viil vannamuudu, mitte siski musta ja rohelitse, a hallikasvalgõ. Ilm karõl veidü sinna ja tagasi ja pea naksi veitühaaval lummõ tulõma, nii et aastavahetusõ kingitüses oll' maa valgõ ja päivgi näüdäs hennest nii pallu, ku taalõ pööripäävä ligi aigu anti.

Jaanuar tõi tagasi latsõpõlvõst miilde jäänü paksu lumõ ja paraja külmä. Külh oll' illus puhas lumi ja klaar õhk, kost päiv nii häste läbi pässi, et räästä lõunõ paiku jo tsilkma võtt.

Jaanuari lõpul ja veebruari edimetsel poolõl oll' jo valgust nii pallu enämb, et päävaminekil tull' miilde Grünthal-Ridala luulõtus talvitsõst õdagust (...üle õrna ja sinava lume jne). Härmätüs tekk nii jaanuari ku veebruari viil ilusambas ja nii pallu pääväpaistõt

NÕLVAKU KAIE PILD

Härmätüs tekk lumitsõ talvõ viil ilusambas.

ei olõ ammu talvõl ant, nigu tinavaasta om ollu.

Et sulla kats kuud es olõ, püüssü lumi pehme ja kerge, kitsõköisi jalgu peräst es olõ vääga vaia murõta. Siski pand' üts ja tõnõ naile porknõid ja ubinõid kohegi puhmõ ala vai mõnõ ütsiku tühjä huunõ saina viirde. Esiki soolakivve panti, selle et kiäki oll' nännü loomakõisi lakman asfalti, kohe kah jää vasta medägi säänest oll' puistat.

Ja muiduki es unõtõda tsirgukõisi. Paistu külh, et nuu, sunnigu, henne peräst nii es murõta nigu inemise naide peräst. Süüki nakati sortna, suurõmba halli rasvapalli

põlõti mõnõl puul ärä: antkõ päävälillisiimneid!

Ku veebruari lõpun tasanõ sula naksi, es usu kiäki, et nii jääs ja enämb kõvva külmä ei tulõ. Om ollu udutsõid päivi, aga kõgõ enämb õks pääväpaistõt.

Vast taht loodus meid kuigimuudugi trüüsti kõgõ halva, virilä ja murõligu sisen, mea põra pääle vaoma tükis. Suur asi om tuu kah, et lumi om veitühaaval ja lahkõ päävä toel sulanu, kõva tuul avitas sügüsest saadik iiba likõs jäänül maal kujuda. Suurõ vehma omma hennest seni kauõmban hoitunu. Mis edesi saa, tuu om nätä.

Nuu tsirgu, kiä külmäl aol siist kauõmbadõ hoitva, omma ka tagasi. Märtsikuu edimäitsil päivil kuuli peoleo hõikamist! Muiduki oll' tuu hoobis kavval kuldnokk, kiä minevä suvõ vehmakassi laulu ärä oll' oppinu. Lõökõnõ es jää taast pallu maha ja kiivitäjä om kah aigsõst olõman. Tuul tsirgukõsõl oll' külh tublistõ rõõmsamb hää, ku minevä suvõ kuulda oll', ku lõpmalda vehm naide pesäkeisi upuf. Kas kuuli no aia takan nurmõ pääl mõnd tõist kiivitäjät vai om tuu mineväaastanõ murhõst üle saanu? Luutma jo peat alas, et medägi parembadõ lätt. Inemiisiga om niisama.

Pääväl oll' jo jaanuari lõpul nii kimmäs vägi, et pand' kaartõ juuskma.

Pensionilän kassikõnõ sai külmäl aol ellä lämmä truubakõsõ pääl.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi perilõimisõst ja tähendüsest.

Saarepuu ja Stalde

Nimme Saarepuu kand parla Eestin 151 inemist. Viil om ütessä inemist nimega *Saarepuu*. Nime tegünemise kotusidõ arvu om rassõ täpsäle nimetä, selle et mõnõn paigan panti hingelugõmistõ *Sarepu*, a tuust sai Sarapuu ja mõnõn paigan sai kiräpildist *Sarrapuh* Saarepuu.

Võrumaal käve seo nimega nii, et Põlva Mooste mõisa Poro Aado Jaani perrätulõjilõ panti vanan kirävien nimi *Sarepu*, minkast saigi Saarepuu. A Urvastõ Vaabina mõisan panti hingelugõmistõ 1834 arvada kogõmalda kirja üts kõrd *Sarepu* ja mitmit kõrd *Sarrapu*. Vaabina Maru talust peri suguvõsa priinimes sai tegeligult Sarapuu.

Tõsõ Liivimaa Saarepuu tulliva edimält kolmõst paigast. Põltsamaa Pajusi mõisa Saare talu Saare Jüri uma perrega sai talunimest tulõtõdu nime *Saarepuu*. Saarde kihlkunna Kärsu ja Voltveti mõisidõ nimest *Sarepuin* sai kah Saarepuu, a nimi kuuli vällä. Saaremaa Valjala kihlkunna Sakla mõisa hingelugõmisõ nimest *Sarrapuh* sai personaalraamatun Saarepuu, a tuu nimi kuuli kah vällä.

Harjumaal tegüsi Saarepuu katõn paigan. Raikkülän panti

Kiltresauna Jaanilõ *Sarrepu*, minkast sai Saarepuu. Jõelähtme Maardu mõisan panti *Saarepuu*. Säält läts tuu nimi kuun kõrdsimiis Tõnuga Kuusalu Valkla mõisadõ, viidi 1905 edesi Helme kihlkunda ja ildamb tuudi ka Võrumaalõ.

1921. aastagal Setomaal võeti nimme Saarepuu üts kõrd, Petseri vallan. Eestistämisel võeti nimme Saarepuu rohkõmb, 11 kõrda. Ka Võrumaal võti seo nime Kelt Karilatsin ja Laurson Erästveren, a suurõmb suguvõsa sai katõst Stalde nimme kandnu perekunnast, kiä võti vahtsõ nime Saarepuu 1937 Laitsna-Rogosi vallan.

Nimi Stalde (19 kandjat) om Vana-Laitsna valla nimi, a kirja pandsõ priinime edimält Rõugõ opõtaja Marpur: *Talde* talun ja kujul *Tald*. Hingelugõmisõn 1826 muudõti nimi är kujulõ *Stald*, talunimmõ kirutõdi läti muudu *Stalde*. Ka Rõugõ personaalraamatun 1829 muudõti priinimi kujulõ *Stalde*.

Stalde talu om parlaki alalõ Läti Vana-Laitsna vallan, Korneti küle all, kuigi am mõtlik nimi om är muudõt. Läti nimekujuga *Staldes* talu om parla Ziemerin ja Virešin. Sarnanõ kotussõnimi *Staldēni* om viil Bērzaune vallan. Läti nimeuurja olõ-i tuust nimest midägi arvanu. Liivläisi priinimme *Stalte* omma nä köüt-nü läti sõnaga *stalts* 'sirgõ, siuhkõ'.

SAARÕ EVAR

Munapühimuinasjutt

Sedä juttu kõnõl mulõ mu vanaimä. Kas tä lugi toda piiblist vai kost tä kuuldsõ, ei tiä inämb kiäki.

Inne pühhi nakkas jänesepere munnõ värvmä, et hüvvile latsilõ noid viiä. Vanõmba velle rabasiva kõik värvi hindäle ja väiksele sõsaralõ es jätä midägi. Plätserdivä nii, et laud lainõf.

Üüse es tulõ väiksel sõsaral und. Tä olõs tahtnu kah munnõ värv ja latsilõ kinki. Kraamsõ sõs värviperä kokku ja iksõ suuri pisarit munnõ pääle.

Hummuku, ku kõik üles heräsivä, näivä

nä, et väikse tütrigu muna olliva kõgõ ilusamba. Noid viidigi noilõ latsilõ, kes olliva kõgõ tublimba, kulssiva vanõmbidõ sõnna ja opsõva häste.

Egäl aastal inne pühhi ma värv kah suurõ korvitävv munnõ, et tutvilõ ja sõprulõ viiä. Hää om munnõ koksi ja kelle muna terves jääs, tuu om terve aasta kõva miis olnu.

Latsõn olõ tennü vähä pätüst kah. Koolimaja tüütärõn oll' treipink, säääl ma sõs nikõrdi ilusa muna ja värvse är. Kül oll' hää miil, ku mu muna kõik aig terves jäi.

KUNSTMUDSU PILT

Lihavõttõjanesse ja kirivä muna.

Ku ma sängü ei jää ja ter-vüst om, sõs ma käü pühhi aigu kerikun kah. Kullõ targa keriguopõtaja jutlust, mõtlõ maailma kurjusõ ja häädüse pääle ja tollõst kah, midä ma esi tõisilõ hääd ja kurja olõ tennü.

Om säändsit inemisi, kes saisva kerigu lävepaku pääl ja läävä ruttu minemä. Tõsõl pääväl om hää ülembäle kõnõlda, et nä kävevä kah kerikun. Nüüd nakkasõ nä hääs – ei petä, ei varasta, ja naasõl lõõvä katõ silmä asõmõl üte sinitses.

REINERTI ELMO

Imäkeelepäiv Mõnistõ koolin. Riidi, 13. urbõkuu pääväl tähistedi Mõnistõn imäkeelepäivä. Ütenkuun tulõtõdi miilde, mia om imäkiil ja mille taad päivä õkva seol aol tähistedäs. Imäkeeleoppaja Lepä Marika kõnõl võru keelest ku väärt perändikandjast ja pidepunktist. Niisõma arutõdi piirkondligu keele eriperä üle ja kuimuudu keski om kõüdet Mehka murdõga: kinkalõ om seo imäkiil, kiä om ildampa kõnõlõma oppinu ja kiä viil mõista ei.

Päält tuud esidi ütsendä klassi opilasõ kirändüse tunnõn tettüid kodukotussõst ja kodumaast kirutõduid luulõpõmikiid; katsõnda klassi tütarlatsõ lugõsi ette mi kooli opilaisi joba 20 aastat tagasi kirutõduid mehkakiilsiid luulõtuisi ja jutukõisi – iks umast kodust ja keelest; säitsmendä klassi poisi lugõsi jo saa aasta iist üles kirutõduid mehkakiilsiid perimüstekste.

Lõpõtusõs mängiti Bingot, konh tull' üles lõüdä koolimaja ussi, sainu, pörmandu ja stende pääl olõviid võrukiilsiid sõnnu vai lausiid. Üts Bingo-mängun ollu küsumüs oll' kõüdet ka pildi pääl olõva kelläga: latsõ pedi kaema, midä om vaia kell ütessä tetä. Kuna mi võtami ossa Eesti-Läti projektist «Umakultuur mi ümbre», sis säääl saiõ mõtõldus, kuimuudu võru kiilt enämb latsini tuvva. Lisas umakeelitsile sildele tulles mõtõ, et kelligi võinu näüddädä aigu uman keelen. Tüüoppusõ oppaja Lauteri Ants-Kristjan haardsõ õkva mõttõst kinni ja tekk mitü tükkü valmis – nii naa meid nüüd saatva süümä, opma, triinmä ja kodu kah.

Tsillembä latsõ kaiõ Jäno-Jussi võrukiilsiid multikiid, kulssi Helüaidast jutukõisi, kaiõ oppaja latsõpõlvõst peri muinasjuturaamatid ja meisterdi paprõst lillikeisi.

Imäkiil om väärtüs, midä tulõ hoita ja edesi kanda, tulõ iks julgusta latsi uma keele varasalvi tarvitama, perimüst ja juuri kallis pedämä.

KUSLAPI MARIN

Uma om õks uma

AIDMA HELE

Midä vanõmbas saa, toda ullimbas lää: naka keväjet uutma joba pääle jõulõ. Naka uutma edimäst paiuurvakõist, edimäst pääväpaid, edimäst hainakibõnõkõist, edimäst lillihäitsmekeist, lõokõsõ lõõ-ri taiva all...

Kõgõ rohkõmb ooda õks aigu, ku saa näpu mulda tsusata. Kõik talvitsõ hädä ja valu vaosõ nigu imeväel kohegi kavvõmbalõ.

Viimätsil aastil om kevä-je tulõk venünü ku villanõ lang, talv taha-i kuigi omma võimu käest är anda. Ja ku sõs lõpus saa näpu mulda tsusata, om pää täüs vahtsid mõttid, midä kõikõ pia aian tegemä nakka, kuigi tiia, et igätsüisi värvlidse vällä vaossõ õdakuhämärüste.

Olõ viimätsil sügüsil andnu indäle ja latsilõ kimmä sõna: mitte üttegi vahtsõd roosipuhma, mitte üttegi vahtsõd lillikeist ei osta esi ja ei lasõ kellelgi tuvva. Naa kimmält antu lubadusõ omma äkki keväjes koheki är kaonu: heng tahas õks jälh midägi ümbre nõsta, midägi tõistmuudu tetä, mõnd vahtsõd puhma aida saia. Latsõ omma mu ulfusõ viil vällä kannatanu ja õks avitanu minnu aiatoien, millest mu vägi inämb üle ei käü.

Seeniaoni olõmi viil pojagõ indä jaos esi kasvatanu kardoka, kapsta, pörkna, sibula, ua, kurgi, tsisnaku. Kasvuhoonõn kasvatami tomatit, kurki, paprikat, tsillit, viinamarja. Mi peren om peetü kõik aig mehitsid ja poig pidä avvu seen pere kombid. Tä kasvatas mehitsile tatõrt,

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

mesikut, keerispääd. Meil om uma ubina- ja mafa-aid.

Viimätsel aol olõ keväje andnu indäle ja latsilõ viil kimmä lubadusõ: määnestki sissetegemist sügüse ei tulõ. Ku süküis käen, om jälh purkõst puudus. No kos sa päset! Vanainemise süä ei lupa indäkasvatõtul hää kraamil hukka minnä. Nii saagi keldri ja sükävkülm veereni täüs hääd-parõmbõ. Sissetegemine olõ-i õnnõ purkõ täütmine, om õks igätsüisi hingen alalõhoitminõ külmis talvõpäivis.

Mu latsõpõlvõkodu olõ mäki ja mõtsu vaihõl. Kuun vanaimä ja imäge sai mõts mu suurõs sõbras. Tuu olõ kimmäs ja lahkõ ait: õnnõ mine ja korja kökkõ hääd ja parõmbat! Ka uma mafa- ja ubinaaid olõ meil ja maja ümbre lilliaid.

Kõik taa sissetegemine ja lilliarmastus alaški mul joba latsõpõlvõst. Vanaesäl olõ tetti puust pütükese ja tünnekese ja totsiku, kühl suurõmba, kühl vähämbä, egäütel uma kimmäs tarvitus: olõ

kapstatünnükene, olõ paluka-, ubinasahvtipütükene, seene-tünnükene, kurgitünnükene, lihatõrdu, kõomahlatõrdu. Kõik, midä mõts ja aid andsõ, sai talvõs pütü pantus. Salvõ sai kah täüs umakasvatõdut kraami. Tuu tiidmise olõ edesi andnu ummilõ tütrile. Näide vahtsid retsepte piä ma õks pruuvma, uma sõna sekkä ütlemä, kitmä näid ja vahel innäst kah.

Minevääasta kevväi ja suvi olõ põllumiihile rassõ. Kevä-je olõ kavva üükülmä. Suvi olõ jälh nii vihmanõ, et vahel olõ sääne tunnõ, et taal vihmal lõppu ei tulõki. Mi savinõ maa olõ kõva ku kitt. Pörkna, peedi sai maha pantus pääle jaani, meelen vanaimä üteli: pääle jaani inämb midägi ei külvetä.

Sügüse kokkovõtõ teten olõ nätä, et aasta saak sai iks keh- vemb ku muidu. Kirsse, kreeke es saa eski maitsa. Murõliid olõ, a nuu lätsi üte üüga lahki ja ilusa tikri tõmpsiva kõprü. Muud umakasvatõdut kraami sai parajalõ ja olõ minevääasta iist tenolik. Meelen omma vanaimä sõna: mõista olla tenolik ka pisku iist.

Põllumiis piät kõik aig ilma- ga rehkendämä. Kipõl tüüaol saa-i üldä: ma täämbä ei ti, aigu om, kühl hummõl tii. Ilusa ilmaga rabõlõs tä hum- mukust poolõ üüni. Ma inämb nii ei jõvva, ma piä võtma õks tassakõistõ, tuuperäst piä väe- ga ilmal silmä pääl hoitma ja õigõl aol abiväke kutsma.

Meil, väikumaaumanikõl, om kimmäle mõistlikumb osta talvõvaru mõnõ taluni- ku käest, a süä ütles, et seni- kavva, ku viil jõudu om, tulõ õks aiakraam esi kasvata – uma om õks uma – ja tetä tuud, midä heng igätses.

Segilännü lõunasüük

Aastit tagasinõ lugu. Maal eläjä latsõ lõpõtiva kodu- kotusõn põhikooli. Edesi tulle liina kuuli minnä. Kes liina- lõ ligembäl ja kon bussi häste liiksõ, saiva bussiga liina sõita. Kavvõmbast kotusõst tulle liina elukotus otsi.

Tuu es olõ väega lihtsä asi. Olle hää, ku liinan elli mõni sugulanõ. Mi perre latsõl Riial elli liinan tädi Heldi mehe Eediga. Näil hindäl latsi es olõ. Riiat

hoiõti säääl häste. Tädi Heldi olle väega tubli pernaanõ. Tä tekk kõgõ hoolõga süvvä. Miis Eedi käve egä lõunaagu ko- tun söömän. Täl olle tüükotus kodu lähkün. Ütel lõunaol tulle Eedi jäl kodu süümä. Hel- di õkva ummõl tarõn ja üteli, et võtku esi pliidi päält süük, suust ja kardoka.

Poolõ süümise aigu hõigaas Eedi, et suust om Heldil täämbä paks saanu, tä süü kõik är. «Süü päälegi,» üteli Heldi. «Mul om Riialõ timä tellit süük olõman.»

Eedi sei kõtu täüs ja lätõ tüüle tagasi.

Veitü ao peräst tull Riia koo- list. Tädi üteli tälle kah, et võt- ku esi süük. Et mannapudõr om pliidi pääl. Riia lätõ süümä, tükü ao peräst hõigaas: «Kulõ tädi, mannaputru ei olõ koskil. Om õnnõ kausitüüs suusti!» Tädi lätõ esi kah kaema. No selge, mannapudrukauss olõ tühi. Tulle vällä, et Eedikene sei paksu soosti päähä kardokit mannapudrugä.

ALEVIKU ANNI

Latsilõ

Vastus saada **üte nädäli joo- sul meiliaadrõssi pääle** latsinukk@umaleht.ee **vai postiga:** Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka **postiaadrõs.**

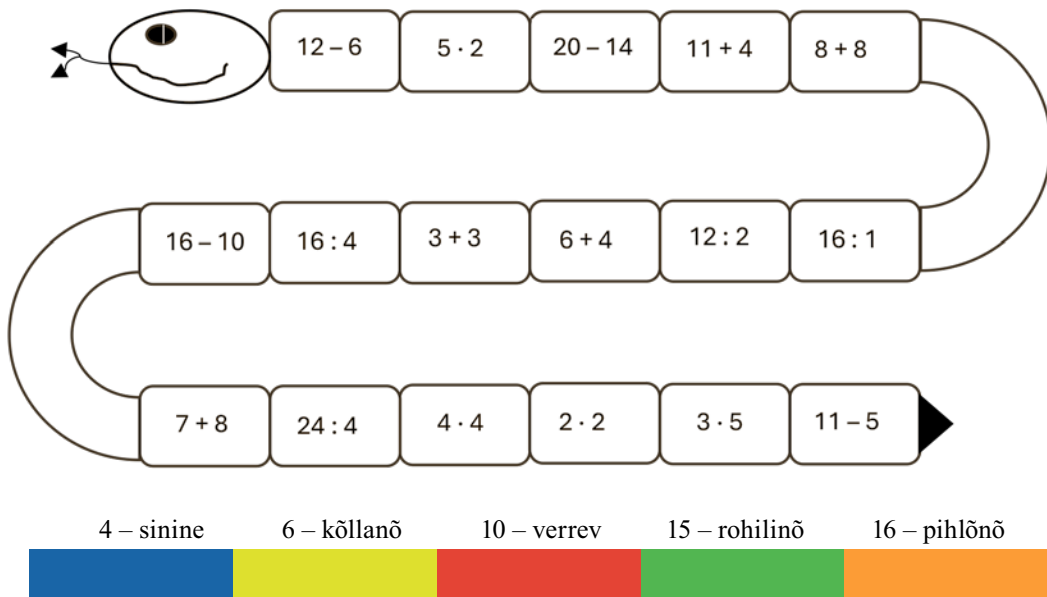
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevää kõrra vastus: 3 ÕIGÕT JA 9 VÕLSSI VASTUST.

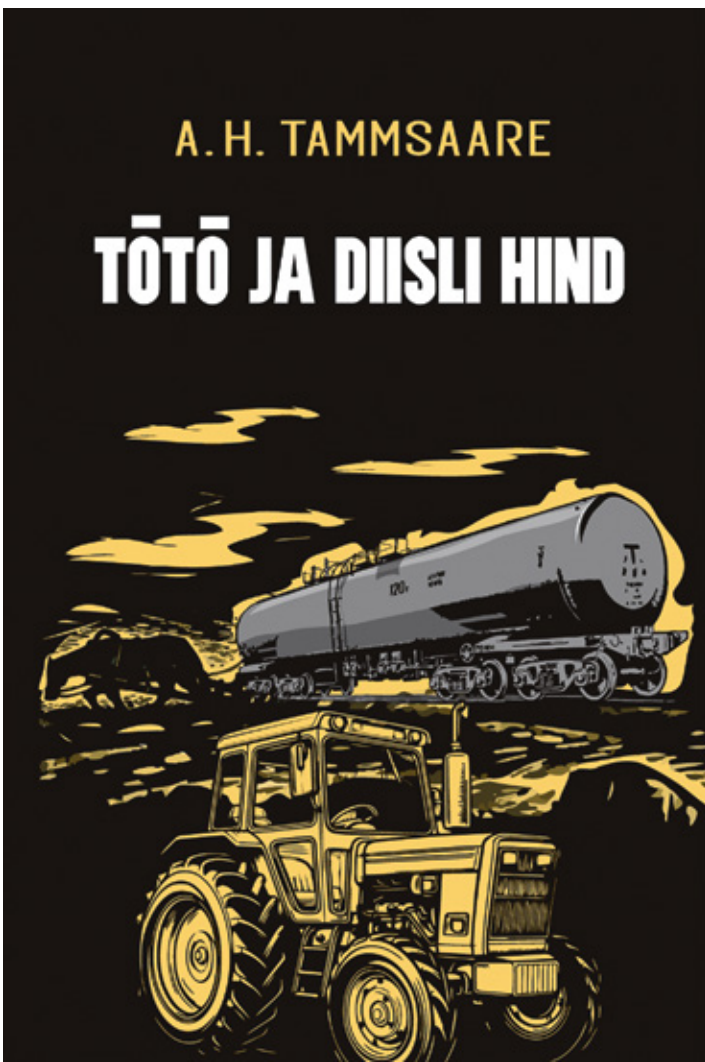
Avvohinna saa VERHOGLJADOVA JENNIFER Vahtsõliinast.

Rehkendä'! Sõs värvi' kruudu' vastussõ perrä är'!
Määnest värvi kruutõ om kõgõ inämb? Mitu tükkü noid om?

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Rahvavainlasõ lumbi- vett kihvititämän

Seo lugu juhtu Kasaritsan tsi- pa päält tuud, ku 1949. aastagal luudi sinnä Mägismaa kolhoos. Keväjä tetti kardokapandmi- sõ talgu. Rahvast olõ kokko aetu nii hulga, et kõigilõ tüüd es jakkugi. Nii otsustiva kolm noorõmbat miist, et vaia nalfa kah tetä. Nä kattõva paaris tun- nis är ja ku tagasi tulli, olli näi- de jala nõrga ja keele pehme.

Mehe kõnõli, et nä jõiva võsu takast lumbist vett ja paistus, et sinnä vii sisse olõ pantu midägi, miä jala nõrgas ja keele pehmes tege. Et nä olli mitu tunni säääl lumbi kaldõ pääl tuuperäst pe- ris pikäle olnu.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Midä ma es kuulõ

Ma kuuli raadiost, et kevväi nakaas pääle kolm nädälit inne, ku kallendrikevväi peräle jõud- sõ. A ma es kuulõ raadiost, et nüüd om ilm lämme, päiv pais- tus, tuul puhk ja elektri hind om õnnõ paar senti. Kiäki ei kitä, et kühl om häste. Et viimäte sai tuu pikk ja külm talv läbi.

Vast piässi kitmä ja mõtlõma, kuismuudu otav elektri mi juht-

midõ sisse saa. Äkki ei piässi kõgõ vasta võitlõma, näütüses generaatoridõ ja pääväpaneel vastä.

A nigu elektri lätõ odavam- bas, linnaas küttehind üles. Järe- kõrõdnõ mõttõlda sõda lei terve ilma uppi. Ja nüüd nuias verevä nokamütsuga miis tõisi riike sõtta appi. Ei olõ inemise aasta- tuhandidõga targõmbas saanu.

MUDA MARI

Taha osta **VAMMI TÄÜS MAJJA.**

Tel 5660 6663.

Telli Uma Leht!

6 kuud – 10 €, 12 kuud – 20 €, e-arvõ püsिमassuleping 1 € kuun.

tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.